

Historické zmienky o sakrálnych objektoch v Seredi

- 1313 Arcibiskup Tomáš daroval farárovi z Dolnej Strede raz a navždy štvrtinu desiatkov, ktoré dostával z Dolnej Strede a Serede. Privilegiálna listina ostrihomskeho arcibiskupa Tomáša, vydaná 12. marca 1313 v Dolnej Strede, je doteraz najstarším písomným prameňom, v ktorom sa po prvýkrát spomína Sered' ako Zereth. Pravdepodobne už v čase najstaršej písomnej zmienky z roku 1313 bol v Seredi kostol.
- 1400 Najstaršia písomná zmienka spomína Kaplnku Panny Márie na námestí mestčeka Sered' (capella beate Marie virginis in foro opidi Zereth). Pápež Bonifác IX. udelil z Rima, 15. decembra 1400, odpustky pre kajúcnikov, ktorí túto kaplnku navštívili v určené sviatky, medzi inými aj na sv. Kozmu a Damiana, či v sviatočné dni zasvätené kaplnke.
- 1472 Dorota, matka po nebohom synovi Mikulášovi Hallosovi, obdarovala Kostol Panny Márie v Seredi sumou 25 zlatých florénov.
- 1498 Seredský občan Michal Mozmochar odkázal v závete na postavenie Kaplnky sv. Michala v Seredi 200 zlatých a farárovi vykonávajúcemu v nej bohoslužby dom s vinicou.
- 1505 Stoličnobelehradský bán Juraj z Kaniže nechal 15. novembra 1505 na svojom hrade Šintava vyhotoviť fundačnú listinu, ktorou obdaroval ním založenú a vystavanú kaplnku zasvätenú sv. Wolfgangovi biskupovi a vyznávачovi v mestečku Sered'. Ku kaplnke patrila v Seredi ulica na južnej strane od školy a na severnej strane od domu Matúša zvaného Maczr až po samotnú kaplnku so všetkými obyvateľmi, právami a úžitkami. Ulicu obývali Židia.
- 1507 Kaplnka sv. Michala patrila ku kostolu Panny Márie v Seredi, ktorý mal v roku 1507 zmenené patrocínium na Kostol Nanebovzatia Panny Márie.
- 1512 Rektorem Kaplnky sv. Michala mal byť od 12. februára Ján, ktorý bol súčasne verejným notárom.
- 1561 Kanonická vizitácia uvádza, že kostol v Seredi mal vlastného farára, ale vnútrojšok kostola a oltáre neboli primerané bohoslužobnému účelu. Kaplnka sv. Wolfganga bola úplne opustená. Ročníkov, ktorí jej patrili, si privlastnil magnát Báthory. Cintorín bol v ruinách. Seredský kostol bol filiou kostola v arcibiskupskej Dolnej Strede, ktorý bol pre neprítomnosť farára zavretý.

V texte sú použité úryvky z monografie Sered' – dejiny mesta. Sered' 2002 (zostavili E. Vrabcová – R. Petrovič). Autori úryvkov: V. Sedlák – Sered' v stredoveku; M. Melniková – Mestečko Sered' od Moháča do rokov nemeckých; F. Oslanský – Cirkevné dejiny do reformácie a R. Ambroš – Cirkevné dejiny od reformácie po súčasnosť.

Stará seredská fara

Na pohľadnici Serede z roku 1906 vidno, že miesto na horizonte vtedajšej Hornej dlhej ulice (dnešné Nám. republiky) je prázdne. Od bielej budovy starej poschodovej fary (v strede) sa ťahne dlhý múr oddeľujúci farskú záhradu od prázdneho námestia. Tam kedysi stál stredoveký kostol najprv zasvätená Pannu Máriu, neskôr sv. Jánovi Krstiteľovi. Niekde poblíž stáli aj kaplnky sv. Michala a sv. Wolfganga, ktoré sú spomínané v texte. Okolo kostola sa rozprestieral múrom ohradený cintorín, ktorý sa ešte dodnes občas ohlási prepadnutou kryptou po dlhších dažďoch (naposledy sa tak stalo v októbri 2005). Pôvodne gotický kostol zo 14. storočia (najprv kaplnka Panny Márie) v priebehu storočí niekoľkokrát vyhorel. Naposledy v roku 1777. O rok neskôr, v roku 1778 nastupuje na faru mladý kaplán, neskorší slovenský osvetový pracovník, národovec a spisovateľ Juraj Lándly. Približne v tom istom čase sa gróf František Esterházy, kancelár Márie Terézie a majiteľ seredského panstva, rozhodol, že dá postaviť nový kostol na novom, dnešnom mieste. (Pozri vežu vpravo.) Nevedno dokedy stála ruina starého kostola. Isté je, že na cintoríne sa ešte niekoľko rokov pochovávalo. Dokladá to zápis v mestskej kronike, ktorý opisuje náhle prepadnutie sa povrchu cesty v roku 1907 do krypty, v ktorej boli naukladané rakvy a na jednej z nich bol aj dátum - 1779. Podľa archeologického výskumu na nádvorí MsÚ a múzea a podľa hromadného výskytu gotických tehál – prstoviek v základoch okolitých domov postavených neskôr, bol kostol rozobratý a tehla bola rozpredaná niekedy koncom 18. storočia.

Kreslí: P. Blak

Budova na pohľadnici asi z roku 1900 mala skoro štvorcový pôdorys. Bola postavená mierne šikmo na dnešnú uličnú čiaru. Situácia z pohľadnice sa potvrdila aj pri zameraní zvyškov základov, ktoré boli preskúmané pri výkopávkach, ako vidno na nákrese na pravom obrázku. Objekt na nákrese je terasa novej fary, šikmo a čiarkované sú vyznačené základy starej fary. Fara v čase nástupu Juraja Fándlyho nevyzerala celkom tak, ako na obrázku, pretože ju esterházyovské panstvo nechalo niekoľkokrát prestavovať, napr. v rokoch 1803 a 1845.

Na poľnom nákrete z roku 1892 je nový kostol označený krížom a oproti cez ulicu stojí stará fara. Vybočenie z uličnej čiary, také zreteľné na fotografii hore, na pláne nazakreslili.

Vpravo od kostola je Dávidovou hviezdou označená synagóga. Od roku 1952 slúžila ako telocvičňa a zbúraná bola v roku 2002. Stojatá šípka (hríbik) na dvorci fary označuje studňu, ktorá sa skutočne našla pri archeologickom výskume v lete roku 2005

1562 V kanonickej vizitácii sa uvádza, že kostol v Sereďi vyhorel, ale začal sa nanovo stavať. Farár Dionýz vysluhoval sviatosti aj vo Veľkej Mači, kde obyvatelia boli katolíci, ale nemali farára.

1631 Adam a Michal Thurzo, synovia Stanislava Thurzu, vtedajší zemepáni Sereďe, nechali vyhnať protestantských kazateľov z územia svojho panstva a kostoly postupne navrátili katolíckym kňazom. V Sereďi kostol sv. Jána Krstiteľa vrátili katolíkom v roku 1631. Aj keď sa väčšina z nej takmer 500 obyvateľov ešte prikláňala k protestantskému učeniu, radi sa vraj zúčastňovali na kázniach katolíckeho farára Jána Pálfalvyho, ale už na obetovaní sv. omše sa nezúčastnili a odchádzali.

1634 V tzv. Pázmányovskej kanonickej vizitácii sereďskej fary z roku 1634 vizitátor konštatuje, že pred "niekoľkými rokmi" bol kostol sv. Jána Krstiteľa po údere blesku zničený požiarom, avšak finančnými zbierkami a najmä prácami všetkých Sereďanov bol z veľkej časti rekonštruovaný, lebo tento kostol – či sa cítila protestantmi alebo katolími – chápu ako svoju hlavnú stavbu mestčka. V jeho interiéri, či pred vstupom do neho, sa riešili každú недеľu rozhodujúce otázky vnútorného života mestčka a predstavitelia obecných správ tu oznamovali obyvateľom svoje rozhodnutia a nariadenia zemepanskej a stolicej vrchnosti. Kostol si podľa názoru vizitátora ešte vyžaduje opravy a aj hlavný oltárny obraz Boha – sudcu posledného súdu je zadymený a iba ťažko viditeľný. Na veži kostola sú dva zvony, ktoré tak ako aj kostol po skoro storočnej držbe protestantmi neboli znovu posvätené.

1683 V súvislosti s rozhodujúcou porážkou Turkov pod Viedňou 12. septembra 1683 sa často spomína, že v radoch protitureckých armád významnú rolu zohrali poľské oddiely pod velením kráľa Jána III. Sobieského. Niektoré pramene konštatujú, že na ceste k Viedni prišiel poľský kráľ so svojim vojskom 8. septembra 1683 k Sereďi a 9. septembra skoro ráno, inkognito sa zúčastnil v starom sereďskom kostole na námestí na sv. omši, ktorú slúžil Štefan Illyés, farár z Trstie, ktorý sa tu tiež preoblečený skrýval, lebo Tököly vyhnal všetkých katolíckych kňazov na okolí.

18. storočie

Ako patróni farského kostola sa postarali zemepáni – Esterházyovci aj o sereďský, od stredoveku existujúci farský kostol sv. Jána Krstiteľa. Tento kostol bol farským kostolom nielen obyvateľov Sereďe, ale aj Dolnej Stredy, Dolného, Stredného a Horného Čepeňa nazývaného tiež šľachtickým Čepeňom. Váhovce a Veľkej Mače. Nachádzal sa v juhozápadnej časti pôvodného stredovekého námestia a od čias, keď ho vrátili z rúk protestantov späť tunajším katolíkom, bol postupne renovovaný a vyzdobený v duchu ctenia barokového človeka. Už na začiatku 18. storočia bol celý interiér vybielený a maliar Gašpar Szöhlössy z Trnavy vymaľoval barokovými kompozíciami jeho klenby. Upravené boli aj snečné hodiny. Bol zakúpený nový organ a v štýle baroka bol ozdobený starý organ a chór. Zrenovované boli tiež oba bočné oltáre – Vestovania Panny Márie a Sedembolestnej Panny Márie. Dominantnú funkciu kostola na hlavnom námestí mestčka Sereď podčiarkovala aj jeho vysoká kamenná veža a múrom ohradený cintorín, ktorý sa podľa stredovekých zvyklostí rozprestieral okolo kostola. V priestore cintorína bola kostnica, či spoločný hrob, ktorý bol využívaný v časoch vojen a najmä v čase morovej epidémie v rokoch 1708 – 1710.

Na základe záznamov z kanonických vizitácií z rokov 1731 a 1756 si môžeme vytvoriť predstavu o vtedajšom kostole. Kostol bol postavený z kameňa, mal klenbový strop, v čelnej časti kostola bola murovaná veža, v hornej časti drevená a pokrytá šindľom. **Sakristia kostola bola tiež zaklenutá. Vo vnútri kostola boli štyri oltáre. Hlavný oltár bol zasvätený sv. Jánovi Krstiteľovi a bol na ňom obraz Krstu Ježiša Krista. Obraz bol umiestnený medzi sochami sv. Štefana kráľa, sv. Ladislava, sv. Imricha a sv. Jozefa. Súčasťou hlavného oltára bolo tabernákulum, v ktorom bola natrvalo uložená sviatosť oltárna.**

Ďalšie oltáre boli menšie bočné oltáre. Napravo bol oltár Bolesnej Panny Márie. Na tomto oltári boli sochy sv. Anny, sv. Jána Evanjelistu, sv. Františka Xaverského, sv. Imricha a sv. Barbory. Naľavo bol oltár sv. Františka z Assisi so sochami sv. Bonaventúru a sv. Antona a s ozdobeným tabernákulom. V súvislosti s týmto oltárom sa spomína Bratstvo sv. Františka Serafínskeho, existujúce v tom čase v Sereďi. Všetky tri oltáre boli zariadené na slúženie omše a mali prenosné oltárne kamene. Štvrtý oltár bol podľa záznamu prázdny a neslúžila sa pri ňom omša.

Vo vizitácii z roku 1731 sa uvádza, že v lodi kostola sú dva chóry – a to jeden postranný na evanjeliovej strane, na ktorom bol aj organ so štyrmi registrami a druhý nad vchodom. V kanonickej vizitácii z roku 1756 sa spomína už len jeden chór, ktorý bol drevený, ozdobený obrazmi 12 apoštolov a na ňom bol organ so 6 registrami. Vizitácie sa zhodujú na tom, že na oboch stranách lode boli kaplnky, v ktorých boli lavice pre veriacich a v jednej aj kamenná krstiteľnica. Kazateľnica bola drevená, maľovaná a boli na nej postavy štyroch evanjelistov. Obe vizitácie tvrdia, že v kostole boli dve krypty. Jedna bola v sanktuáriu a druhá krypta bola v kaplnke na strane epištoly. Sakristiu hodnotili vizitátori ako dostatočne veľkú. Vo veži kostola boli tri posvätené zvony. Okolo kostola bol cintorín ohradený múrom.

Do náboženského života Sereďe zasiahol nepriaznivo požiar, pri ktorom 2. augusta roku 1777 vyhorel kostol sv. Jána Krstiteľa. Kostol je miestom, kde sa najviac sústreďuje náboženské dianie. Po požiari bol už starý kostol pravdepodobne natoľko nefunkčný, že hneď začali stavať nový. Výstavbu nového kostola najviac podporil patrón farnosťi, ktorým bol gróf František Esterházy. Napriek tomu to bolo náročné dielo a trvalo niekoľko rokov. Podľa kanonickej vizitácie z roku 1781 v tomto roku bol kostol už zhruba dostavaný. Počas trvania stavby bol chrám požehnaný, čo bol určitý cirkevno-právny úkon. Nový kostol stál neďaleko miesta, kde stál pôvodný kostol. Kanonická vizitácia uvádza, že nový chrám bol na vyvýšenom mieste a bol dostatočne vzdialený od domov, aby bol chránený pred prípadným požiarom. Kostol bol postavený z kameňa opracovaného do tvaru kvádrov. Aj veža v čelnej časti bola kamenná. Do sakristie sa vchádzalo poza oltár. Sakristia mala dve okná. V sanktuáriu bolo šesť okien a v lodi kostola po stranách po tri okná vyplnené železnou mrežou. Zo starého kostola boli prenesené náhrobníky šľachticov, ale nový kostol už nemal krypty, a preto boli náhrobníky umiestnené pri vstupe do kostola pod vežou. Spomína sa menovite náhrobník rodu Rotenbergovcov. V lodi kostola bol chór v čelnej časti. Veža mala v hornej časti 4 okná a v strednej a spodnej časti vetracie otvory. Kostol mal štyri vchody. Jeden v strede pravej strany kostola a tri vchody v čelnej časti. Chrám mal opäť patrocinium sv. Jána Krstiteľa. Vnútro kostola bolo postupne zariadené. V roku 1781 sa tam ešte nenachádzali oltáre a sviatosť oltárna bola uložená v bielom drevenom tabernákule. V kostole bola kazateľnica, ktorá sa zachovala zo starého kostola. Boli tam už aj spovednice, svietniky a drevené lavice.

Nová fara - dnešné múzeum

Na obrázku vidíme súčasné Mestské múzeum v tzv. Fándlyho fare. Na mieste historickej budovy Mestského úradu z roku 1910 (úplne vľavo) stál kedysi starý sereďský kostol. Pri rekonštrukcii budovy pre účely múzea boli objavené časti pôvodnej secesnej maľovky fary. Štyri typy dobových vzorov sú dnes súčasťou expozície Mestského múzea.

Pri murárskych prácach vo fare sa našla sekundárne použitá tehla označená CLE (gróf Ladislav Esterházy), ktorá bola vypálená pred rokom 1652.

Šikmý priebeh základov starej fary na dne ryhy vykopanej pod terasou terajšej tzv. Fándlyho fary. Vid' tiež náčrt na predošlej strane.

Delový projektil a zvyšky mosadzenej lampy nájdené v ryhe pod terasou. V roku 2006 prebehne archeologický výskum v plynici fary, ktorá, ako ukázal predbežný prieskum muriva, pochádza zo 16. storočia. Podrobný výskum, môže priniesť ešte mnohé prekvapenia.